

**es finances
al servei del bé comú
i de la pau**

Mario Toso

La totalitat d'aquest llibre, tant el contingut com el disseny estan sotmesos sota llicència <<Reconeixement-No comercial-Obres derivades>> que podeu consultar a la xarxa a <<http://cat.creativecommons.org/llicencia/>>

Edita CRISTIANISME I JUSTÍCIA
Roger de Llúria, 13 - 08010 Barcelona
Tel: 93 317 23 38 - info@fespinal.com
www.cristianismejusticia.net

Dipòsit Legal: B-4062-2013
ISSN: 2014-6485
Edició: Maig de 2013

Traducció al català: Jordi Font Barris
Disseny coberta: Jordi Pascual Morant
Disseny i maquetació interior: Pilar Rubio Tugas

LES FINANCES AL SERVEI DEL BÉ COMÚ I DE LA PAU

SUMARI

INTRODUCCIÓ	3
1. BREU PERFIL HISTÒRIC DE L'EVOLUCIÓ DE LA CRISI FINANCERA INTERNACIONAL	4
2. QUINES SÓN LES PRINCIPALS CAUSES D'AQUESTA CRISI?	5
3. HI HA VIES DE SOLUCIÓ?	7
4. ¿QUÈ CAL FER PER REALITZAR UN NOU CAPITALISME, ÈTIC I «DEMOCRÀTIC»?	8
5. ALGUNES PROPOSTES DEL CONSELL PONTIFICI JUSTÍCIA I PAU	9
6. LA REFORMA DE LES GRANS INSTITUCIONS INTERNACIONALS	10
7. MODALITATS I CARACTERÍSTIQUES DE L'AUTORITAT POLÍTICA MUNDIAL	12
8. ALGUNES PASSES SIGNIFICATIVES	15
9. PER QUAN EL FINAL DE LA CRISI?	17
10. CONCLUSIÓ: UN NOU PACTE SOCIAL	21

Conferència pronunciada durant la jornada
«Unes finances orientades al bé comú»
(Barcelona, 19 d'abril de 2013)
Justícia i Pau - Cristianisme i Justícia

Mons. Mario Toso

Secretari general del Consell Pontifici Justícia i Pau.

INTRODUCCIÓ

El bé comú demana un conjunt de condicions sense les quals aquest bé no és possible. Perquè sigui bé comú calen condicions socials, econòmiques, jurídiques, religioses i culturals que permetin a les persones individualment, als grups, a les famílies i als pobles la realització de la seva plenitud humana integral. Entre aquestes condicions de possibilitat del bé comú es troben també les condicions financeres i monetàries. En el document que va elaborar el Consell Pontifici «Justícia i Pau» sobre aquest tema l'any 2011 els sistemes financers i monetaris no van ser demonitzats. Tot al contrari. Es van definir com a «béns públics».¹ Sense aquests «béns públics», és a dir, sense sistemes financers i monetaris estables, estructurats èticament, no es pot aspirar ni a realitzar el bé comú de la família humana, ni a assolir un desenvolupament sostenible per a tots els pobles.

Per poder disposar de mercats eficaços i dirigits al bé comú i a la pau, cal determinar-se a identificar les principals causes de l'actual crisi financera i monetària. S'ha escrit tant sobre això que resulta difícil presentar aquí totes les causes que han sigut reconegudes com a detonants de la crisi financera i monetària.

En cito només algunes, sense pretendre ser exhaustiu, i posant l'accent en el punt de vista antropològic i ètic i religiós, que és la competència específica de l'Església, i, per tant, no centrant-me tant en un punt de vista tècnic o simplement financer.

1. Cf. CONSELL PONTIFICI «JUSTÍCIA I PAU»: *Por una reforma del sistema financiero y monetario internacional en la perspectiva de una Autoridad pública con competencia universal*, Librería Editrice Vaticana, Ciutat del Vaticà, 2011 (3a reimpressió), per ex. p. 29.

1. BREU PERFIL HISTÒRIC DE L'EVOLUCIÓ DE LA CRISI FINANCERA INTERNACIONAL

La crisi en la qual desafortunadament encara seguim immersos és complexa i depèn de múltiples factors enllaçats entre si. Va començar a manifestar-se als Estats Units a partir de la crisi dels préstecs *subprime*, préstecs amb alt risc d'insolvència que els instituts de crèdit van oferir als clients i estalviadors o que van col·locar a les carteres dels propis fons d'inversió. La insolvència en massa dels prestataris, és a dir, d'aquells que havien sol·licitat el crèdit als bancs (es tracta de ciutadans, clients privats que desitjaven construir-se una casa), ha determinat una sèrie de fallides en cadena amb l'efecte dominó que ja tots coneixem.

L'agost del 2007 els bancs centrals dels Estats Units i d'Europa es van veure obligats a introduir liquiditat en el sistema bancari per evitar el bloqueig de la circulació del diner i evitar el risc d'insolvència dels fons d'inversió posseïdors dels préstecs *subprime*.

En efecte, gran part dels riscos del sistema nord-americà dels préstecs *subprime* va ser transferit a terceres persones mitjançant la creació de crèdits cartulars.

Als *default* de diverses institucions financeres els van seguir els salvaments per part dels governs nacionals. A causa dels recursos estatals emprats per salvar les finances i la fuga de capitals dels països menys competitius, la crisi ha anat passant d'un problema lligat a l'excés de crèdit, i per tant de deutes privats, a una càrrega sobre el deute públic.

4

L'augment vertiginós del deute sobirà a les economies avançades ha conduït durant el 2010, entre altres coses, a la crisi del deute sobirà europeu, la qual cosa ha afavorit els atacs especulatius contra l'euro.

2. QUINES SÓN LES PRINCIPALS CAUSES D'AQUESTA CRISI?

5

La crisi de les *subprime* només és una part d'un fenomen molt més ampli i no representa la seva causa última. La crisi financera davant la qual ens trobem no és una crisi conjuntural de liquiditat. És una crisi estructural de solvència, causada per un excés de deute. L'impuls incontrolat del deute que durant dècades ha sostingut el miracle instantani de la globalització ara està passant factura. La factura no només dels préstecs creats en gran quantia, i que, casualment, no van ser atorgats a clientela confiable, sinó que van ser empaquetats en productes escombraria amb l'objectiu de transferir a altres el risc del crèdit, sinó també la factura dels nous desequilibris, intercontinentals i incontrolats, que es van crear en el si del procés de globalització: desequilibris entre massives quantitats de treball, de mercaderies i de capitals; entre masses de crèdits i de deutes; entre creditors i deutors; entre blocs d'interessos privats i públics, de persones, de bancs i de societats...

Altres causes se situen en l'acció d'una política que ha liberalitzat els mercats, ha abolit la separació entre bancs comercials i bancs d'inversió, i ha legalitzat els derivats. Altres causes convergents són les representades per la globalització i per la informatització animada des d'un sentit mercantilista i utilitarista. Dit amb altres paraules, la crisi ha sorgit per la revolucionària combinació entre una nova geografia, una nova tecnologia i una nova ideologia, tal i com ha escrit l'exministre italià Giulio Tremonti². Cal aquí fer una precisió: la globalització i la informatització en elles mateixes no representen un valor negatiu. Ho arriben a ser un cop són gestionades o orientades per ideologies negatives, és a dir, per ideologies que no les dirigeixen al servei de les persones ni del bé comú.

2. Cf Giulio TREMONTI, *Uscita di sicurezza*, Rizzoli, Milà 2012, p. 26.

2.1. El dogma del curt termini

Fins ara s'ha propiciat el sorgiment d'un capitalisme financer especulatiu i desregulat, que ha absolutitzat el dogma del guany en el temps més curt possible.

El capitalisme financer especulatiu i desregulat ha acabat per superar el capitalisme més tradicional, dedicat a finançar l'economia real: les empreses, les famílies, les comunitats locals, etc. Com es desprèn de l'anàlisi de la crisi actual, el capitalisme desregulat i financer ha provocat una crisi en l'economia real, portant-la cap a la recessió i la desestructuració. Les *finances ombra* —és a dir, les finances fora de la llum de tota normal jurisdicció— han atrapat en volum l'activitat financera regular. Davant d'això l'autoritat política nacional, en certa mesura, s'ha rentat les mans, declarant la impossibilitat de poder controlar la situació, ja que els nous processos transnacionals escapaven de la seva competència i per tant de la seva capacitat d'incidència. D'això es dedueix, doncs, que una altra causa de la crisi actual és segurament la manca d'una acció per part d'institucions globals. Les finances, convertides en una realitat global, supranacional, perquè siguin reglamentades de manera eficaç, necessiten institucions reguladores igualment globals. A problemes globals han de correspondre institucions globals.

Alguns autors i analistes han col·locat entre les causes de la crisi, a part de l'ambició i l'avarícia dels instituts financers i dels mateixos estalviadors,³ també les causes demogràfiques, és a dir, la disminució dels naixements, amb la disminució progressiva dels subjectes empresarials i productius. L'encíclica *Caritas in Veritate* parla d'això constatant la disminució dels naixements a les nacions que fa un temps eren pròsperes i ara veuen, entre altres coses, la creixent contracció dels fons dedicats a l'estalvi i dels recursos financers necessaris per a les inversions (cf. CIV n. 43).

3. Sobre el tema de l'avarícia es pot llegir amb profit: Stefano ZAMAGNI, *Avarizia. La passione dell'avere*, Il Mulino, Bolonya 2011.

Però no pretenc aturar-me sobre aquestes últimes causes, o sobre els errors tècnics, perquè com deia, no tinc la pretensió de ser exhaustiu. Prefereixo aturar-me sobre les causes de naturalesa ideològica i ètica, entre les quals es troba la del liberalisme que pretén prendre de la teoria les lleis del funcionament del mercat i les així anomenades lleis de funcionament del desenvolupament capitalista, radicalitzant al màxim alguns aspectes d'aquest sistema. Un liberalisme així entès, a part de ser l'origen de la crisi, si roman pot constituir a la llarga un seriós impediment a la seva solució.

Aquesta visió alimenta l'afirmació d'una espècie d'antipolítica, també d'euroescepticisme, perquè considera com a dogma l'autoregulació dels mercats, els quals, malgrat el propi fracàs, tindrien la capacitat de renéixer i de produir automàticament riquesa i benestar per a tothom gràcies a una mà invisible (Adam Smith) que ho remeiarà tot. El pressupòsit és que les reglamentacions dels estats són fonamentalment danyoses per als mercats, ja que exterminen la llibertat i l'autonomia. En conseqüència, el primat no ha de ser de la política, el primat ha de residir, abans de tot, en les finances.

La ideologia del liberalisme econòmic desmantella, en realitat, un pilar de la doctrina política clàssica, segons la qual el primat correspon a l'autoritat política, la qual és, al seu torn, responsable última, si bé no única, del bé comú.

2.2. La devaluació del treball

Vinculada a la idea de l'exaltació del capitalisme financer, que té com a objectiu el guany a curt termini, és també la devaluació del treball. Aquest és considerat marginal respecte dels mecanismes financers i monetaris. Ja no és considerat com el principal factor en la producció de la riquesa. Els diners es fan amb diners, invertint principalment en activitats especulatives.

D'acord amb la Doctrina Social de l'Església, en canvi, el treball no és un bé menor per a la persona sinó que és un bé fonamental, primari, perquè a través d'ell ens humanitzem i socialitzem. A través del treball és possible formar-se i mantenir una família i donar la pròpia aportació a la realització del bé comú i de la pau.

Cal, doncs, prendre consciència que estem travessant una crisi complexa i multidimensional. Aquesta crisi es manifesta, en particular, en el pla econòmic i financer però s'entrellaça, encara més, amb una crisi política i ètica i cultural, que concerneix a la mentalitat, a l'ethos, als estils de vida i a les institucions. No és una crisi passatgera, de tipus conjuntural, com ja s'ha assenyalat, sinó que és una crisi de tipus sistèmic. El professor Stefano Zamagni l'ha definida com a crisi de tipus entròpic, és a dir, crisi que no es pot resoldre només mitjançant modificacions legislatives o amb ajustaments de tipus tècnic –si bé aquests són necessaris–, sinó fent front directament a la qüestió del sentit de les finances.⁴

La crisi actual, en efecte, és essencialment una crisi antropològica i ètica. Les finances estan sobredimensionades fins al punt d'haver perdut la seva pròpia identitat i sentit, que és el d'estar al servei de l'economia real, recaptant i traslladant el diner dels estalvis cap a on cal a través dels crèdits.

4. Vegi's Stefano ZAMAGNI, «Economia civile. La crisi in atto come crisi di senso», en *Symposium*, any III, n. 4 (2009), p. 5.

3. HI HA VIES DE SOLUCIÓ?

Respecte a l'actual crisi es poden dibuixar tres escenaris possibles, tres vies de sortida.

- La primera no és realment una sortida, ja que suposaria mantenir l'*statu quo* no fent res substancialment nou. La política hauria de deixar les coses com estan: sense reglamentar seriosament els sistemes financers i monetaris, esperant simplement temps millors on es produeixi un gradual i inevitable creixement, perquè la mà invisible del mercat abans o després trobarà la sortida. Tanmateix, la veritat és que si no estructurem èticament els mercats, ni els dirigim al bé comú, els efectes economicosocials de la crisi seran els mateixos durant un llarg període de temps, és a dir, restriccions a l'hora que el crèdit flueixi, tancament o deslocalització d'empreses, fallides, suïcidis, elevades taxes de desocupació, desigualtats creixents en els diversos sectors econòmics. I també: erosió dels sistemes de seguretat social, contracció de la demanda, recessió, augment de la conflictivitat social, reducció de la recaptació fiscal i inestabilitat política i democràtica.
- Una altra via de sortida, que tampoc no l'és, podria ser una creixent hibridació entre economia legal i economia criminal, que de fet ja s'està constatant en diversos àmbits. La difusa crisi de les empreses i la necessitat de consistents aportacions de capital creen les condicions per recórrer a la usura i a la introducció de capitals que provenen del món d'una criminalitat ansiosa de blanquejar-los.
- Subsisteix una tercera via, un tercer escenari, que representa l'única possibilitat de sortida segura. Consisteix a potenciar els aspectes positius de totes aquelles institucions que han sabut resistir dins de l'actual sistema capitalista desregulat i global.⁵ Ens referim aquí, en particular, a les experiències dels bancs ètics, del crèdit cooperatiu, del microcrèdit i de les microfinances. Aquestes realitats han sobreviscut en la gran tempesta de la crisi financera global malgrat la seva mida petita. Per què? Perquè han sigut fidels a criteris ètics i perquè han romàs ancorades al territori servint-lo. Però, evidentment, un *pool* d'empreses o indústries bancàries així ha de ser posat en valor perquè contagiï la resta del sistema financer i monetari –propens a obeir criteris utilitaristes–, estructurant-lo èticament.

En vista d'això cal repensar radicalment el capitalisme contemporani, especialment el relatiu a les finances especulatives i desregulades. És aquí on entra en consideració la proposta de la Doctrina Social de l'Església.

5. Alguns han observat que l'actual crisi financera i econòmica no és completament global, perquè només afecta alguns països. La Xina, per exemple, és citada com un país el sistema econòmic i financer del qual no experimenta cap crisi. Però quan aquí es parla de crisi global dels sistemes financers i globals no es fa referència únicament als fenòmens de la fallida dels bancs o de les empreses, com ha succeït als Estats Units i a Europa, sinó també a una forma de gestionar l'economia i les finances que, si bé pot assolir a curt termini algunes metes de creixement, aquestes són assolides a costa dels drets dels treballadors i de la democràcia. Per tant, no sembla fora de lloc parlar de crisi «global», és a dir, de crisi que toca fins i tot els països emergents, la taxa de creixement econòmic dels quals és més gran que la dels altres, però amb deficiències evidents pel que fa al desenvolupament social i civil.

4. QUÈ CAL FER PER REALITZAR UN NOU CAPITALISME, ÈTIC I «DEMOCRÀTIC»?

La Doctrina Social de l'Església (DSE) i en particular l'encíclica *Caritas in Veritate*⁶ proposen que l'activitat econòmica i financera sigui dirigida a la consecució del bé comú, és a dir, d'aquell bé del qual tothom, però també i sobretot la comunitat política, s'ha de fer càrrec.

Per a la DSE, l'economia és activitat *de l'ésser humà, des de l'ésser humà i per a l'ésser humà*. I, per tant, té com a fi últim el desenvolupament humà integral. L'activitat econòmica no té com a única finalitat la de produir béns i serveis, amb el menor dispendi possible de recursos, sinó també el produir béns i serveis útils, de qualitat, que contribueixin a assolir el bé comú i la realització integral de la humanitat.

A propòsit de les actuals finances, què en diu la DSE?

Benet XVI demana a l'encíclica *Caritas in Veritate* (CIV) que «Després d'una mala praxi, que ha danyat l'economia real, (les finances) tornin a ser un instrument encaminat a produir millor riquesa i desenvolupament» (CIV n. 65). Tota l'economia i totes les finances, i no només alguns dels seus àmbits, com a instruments que són han de ser utilitzats d'una manera ètica per tal de crear les condicions adequades per al desenvolupament de l'ésser humà i dels pobles.

Els operadors financers tenen el deure de redescobrir el fonament ètic de la seva pròpia activitat i renunciar a l'abús d'aquells instruments sofisticats, dels quals es podrien servir per traïr els estalviadors (cf. *ibid.*). Cal evitar que l'únic motiu per a l'ús dels recursos financers sigui especulatiu, i cedir a la temptació de buscar només el benefici a curt termini, a expenses de la sostenibilitat de l'empresa a llarg termini. Les finances s'hauran de dirigir al servei de l'economia real i la promoció d'iniciatives econòmiques també als països en vies de desenvolupament (cf. n. 40).

Per poder construir i projectar mercats financers i monetaris lliures, estables, transparents, democràtics i no oligàrquics, que siguin útils a l'economia real i, per tant, útils a les famílies, al treball, als treballadors, a les empreses i a les comunitats locals davant l'imparable creixement de la interdependència mundial i d'una recessió igualment global, és urgent la reforma tant de l'Organització de les Nacions Unides com de l'arquitectura econòmica i financera internacional, tal com afirma Benet XVI (CIV n. 67). D'aquesta necessitat va sorgir el ja citat document del Consell Pontifici «Justícia i Pau», que ha intentat desenvolupar una orientació pràctica.⁷

6. Cf. *Caritas in Veritate*: a part de l'edició de la Libreria Editrice Vaticana, vegi's també l'edició LAS (Roma 2009), titulada *La speranza dei popoli*, amb lectura i comentari de Mario Toso; l'edició Cantagalli (2009) amb introducció de Giampaolo Crepaldi; l'edició Libreria Editrice Vaticana-Ave (Ciutat del Vaticà-Pomezia, 2009) complementada amb el comentari de diversos autors (F. G. Brambilla, L. Campiglio, M. Toso, F. Viola, V. Zamagni); i també: AA.VV., *Amore e Verità. Commento e guida alla lettura dell'Enciclica «Caritas in Veritate» di Benedetto XVI*, Paoline, Milà, 2009; M. Toso, *Il realismo dell'amore di Cristo*, Studium, Roma, 2010; P. CARLOTTI, *Carità, persona e sviluppo. La novità della «Caritas in Veritate»*, LAS, Roma, 2011.

7. No és el primer cop que el Consell Pontifici afronta temàtiques relatives a l'economia i a les finances. N'hi ha prou fins i tot de pensar en: ID., *Un nuevo pacto financiero internacional 18 de noviembre de 2008*. Nota de la Santa Seu sobre el finançament del desenvolupament en vigílies de la conferència de Doha promoguda per l'Assemblea General de les Nacions Unides, Tipografia Vaticana, Ciutat del Vaticà, 2009. A més mencionem a qui amb anterioritat s'havia interessat per les recurrents crisis financeres i per la necessitat de noves institucions publicant els textos següents: A. DE SALINS- F. VILLEROY DE GALHAU, *Il moderno sviluppo delle attività finanziarie alla luce delle esigenze etiche del cristianesimo*, Libreria Editrice Vaticana, Ciutat del Vaticà 1994; *Social and Ethical Aspects of Economics*, Actes relatives al I Seminari d'economistes organitzat el 5 novembre de 1990 a la seu del Consell Pontifici «Justícia i Pau», Vatican Press, Ciutat del Vaticà 1992; *World Development and Economic Institutions*, Actes del II Seminari d'economistes organitzat el 4 de gener de 1993, Vatican Press, Ciutat del Vaticà 1994. Ha sigut possible realitzar ambdós seminaris gràcies a la col·laboració dels professors Ignazio Musu i Stefano Zamagni, experts i consultors del Consell Pontifici. Per a una primera lectura de les *Reflexiones* sobre la reforma dels sistemes financers i monetaris, llegeixi's: P. FOGLIZZO, «Nuovi orizzonti per la finanza internazionale. Le proposte del Pontificio Consiglio della Giustizia e della Pace», a *Aggiornamenti sociali*, any 63, n. 2 (2012), pp. 117-125. Instruments de divulgació i d'aprofundiment de les *Reflexiones* són: COMISIÓN GENERAL «JUSTICIA Y PAZ» DE ESPAÑA, *Por una reforma del sistema financiero y monetario internacional*, Cáritas Española Editores, Madrid 2012; COMMISSION JUSTICE ET PAIX BELGIQUE FRANCOPHONE, *Quelle maîtrise politique des activités commerciales et financières mondiales? Réflexions consécutives à la publication (2011) par le Conseil Pontifical «Justice et Paix» du document «Pour une réforme du système financier et monétaire International dans la perspective d'une autorité publique à compétence universelle»*, Brussel·les, 2013.

5. ALGUNES PROPOSTES DEL CONSELL PONTIFICI JUSTÍCIA I PAU

Movent-se en la mateixa línia que CIV, el Consell Pontifici «Justícia i Pau» suggereix, a part de la reforma de l'actual ONU en sentit democràtic, també la reforma del Banc Mundial i del Fons Monetari Internacional,⁸ així com la necessitat d'innovar respecte al G8 i el G20, i de procedir a la constitució de bancs centrals regionals, amb el suport de les entitats polítiques corresponents.

En definitiva, es proposa iniciar:

- a) Una nova era de responsabilitat reformadora, com també va ser suggerida pels líders del G20 a la Declaració de Pittsburg de 2009.
- b) Un salt de qualitat en el sistema de *governance*, passant de la simple coordinació horitzontal entre estats sense una autoritat superior a un sistema que, a més de la coordinació horitzontal, disposi d'una autoritat *super partes*, amb potestat de decidir amb mètode democràtic i de sancionar en conformitat al dret. Un salt així, cap a un govern mundial, no es pot fer –explica el Consell Pontifici– si no és sobre la base del consens democràtic i del principi de subsidiarietat, donant expressió política a les interdependències i cooperacions ja existents i, per tant, sense abandonar la pràctica del multilateralisme tant en l'àmbit diplomàtic com en el pla del desenvolupament sostenible i per a la pau.⁹
- c) La recuperació del primat de l'espiritual, de l'ètica i de la política, responsable del bé comú, sobre l'economia i sobre las finances.
- d) L'impuls d'un creixent protagonisme de la societat civil i de la cooperació internacional.
- e) La superació dels nacionalismes que resorgeixen.
- f) Un nou model de societat internacional més cohesionada, poliàrquica, respectuosa de les identitats de cada poble, però dins de la riquesa d'una única humanitat, d'un únic bé comú mundial, del qual ha de respondre una autoritat política mundial.
- g) Una transferència gradual i equilibrada d'una part de les atribucions de les sobiranes nacionals a les autoritats regionals i a les autoritats mundials, mitjançant un procés democràtic des de la base.

Cap al final del breu text del Consell Pontifici es proposen tres pistes de reflexió sobre la necessitat de governar el mercat ombra dels derivats i sobre la necessitat de disposar d'Institucions bancàries capaces d'oferir crèdit a les empreses i de realitzar la justícia social en l'àmbit financer, tant a escala nacional com internacional. Unes pistes de reflexió com aquestes, a gairebé quinze mesos de la seva publicació, segueixen vigents ja que segueixen vigents també els problemes als quals fa menció. Presenten qüestions relatives a:

- a) Mesures de taxació de les transaccions financeres, mitjançant alíquotes justes, però modulades amb obligacions proporcionades a la complexitat de les operacions, sobretot d'aquelles que s'efectuen en el mercat secundari.
- b) Formes de recapitalització dels bancs fins i tot amb fons públics, condicionant el suport a comportaments virtuoses i dirigits a desenvolupar l'economia real.
- c) La distinció entre bancs de crèdit ordinari i bancs d'especulació.

8. Ambdós van sorgir amb una vocació i un mandat de govern de les finances, però han fracassat en l'objectiu de l'estabilitat monetària i del redimensionament significatiu de les situacions de pobresa perquè han proposat polítiques inadequades, subordinant sovint les erogacions a controls demogràfics forçats.

9. CONSELL PONTIFICI «JUSTÍCIA I PAU»: *Por una reforma del sistema financiero y monetario internacional en la perspectiva de una Autoridad pública con competencia universal*, p. 27-28.

6. LA REFORMA DE LES GRANS INSTITUCIONS INTERNACIONALS

Pel que respecta a la reforma de les grans institucions internacionals, cal dir que fins ara no s'ha constatat res de rellevant, a part de la dèbil reforma financera proposada per Barack Obama i aprovada el 15 de juliol de 2010 per reglamentar Wall Street. A Europa només es pot fer referència al naixement i progressiu reforçament del Banc Central Europeu i a la creació del *Fons salva Estats-ESM*, el funcionament del qual hauria de ser millorat en vistes que ajudés a l'economia real dels països "salvats". S'ha de senyalar també l'intent de reforma del Fons Monetari Internacional (FMI), pel que respecta a l'equilibri en el vot, per conferir un pes més gran a les economies emergents. Durant el 2010 es va produir un primer acord entre els països membres de l'FMI, però la reforma no continuarà sense el consentiment dels Estats Units, que actualment tenen el 16,7 per cent del dret de vot. Precisament en els primers dies de març, l'Administració Obama ha sol·licitat al Congrés l'autorització per procedir a reformar aquest dret a l'FMI.

6.1. Una reforma gradual

10

En qualsevol cas, s'haurien de fer altres passos concrets cap a una *governance* mundial, començant per la reforma de l'ONU. Òbviament, no es pot obtenir tot en un dia. Cal ser realistes i, per tant, moure's d'acord amb la gradualitat!; però és prioritari desmantellar alguns prejudicis molt arrelats que constreixen a romandre ancorats en l'*statu quo*.

Hi ha qui considera utòpic pensar en una ONU reformada en el sentit d'una autoritat política mundial; hi ha qui afirma que el camí és massa llarg i que seria millor acontentar-se amb petites passes, possibles només a en l'àmbit local i regional... A tots ells se'ls pot respondre que, per avançar fins i tot d'una manera lenta en la direcció correcta, cal tenir a disposició un punt de referència clar, ja que d'una altra manera es corre el risc de prendre el camí equivocat. Una autoritat política universal, si bé no definida en tots els seus aspectes, ha de ser almenys visualitzada com a meta, perquè sense aquesta visió no disposaríem d'una direcció de reforma cap a la qual moure'ns. Això és el que ha intentat fer simplement el Consell Pontifici, amb la clara consciència que la prefiguració de les reformes i de les arquitectures de les institucions, tant nacionals com internacionals, és competència dels estats i dels juristes.

Després d'haver llegit les *Reflexiones* del Consell Pontifici, alguns han objectat que seria millor interessar-se pels més pobres, en comptes de perdre temps parlant d'una hipotètica autoritat política mundial, realitat que una determinada literatura pinta com la inevitable encarnació del maligne. A aquests es pot respondre que no interessar-se, especialment avui, per aquest tipus d'institucions provoca un enorme mal en el món de la pobresa. Si tots els mecanismes financers supranacionals tal i com funcionen fins avui es deixen intactes i segueixen concentrats en mans d'uns pocs, serà inevitable un agreujament de la situació de pobresa. És precisament per defensar els més pobres que cal reclamar que es dugui a terme la creació d'institucions polítiques globals que tinguin la capacitat de regular els mercats financers, buscant la realització d'un desenvolupament sostenible per a tothom. Si estem interessats en els més pobres no amb meres paraules o només a través de l'assistencialisme, cal preocupar-se de la reforma de les institucions internacionals que possibilitin uns mercats lliures, estables, transparents i funcionals dirigits a l'economia real, i que siguin capaços de generar treball per a les empreses, per a les famílies i per a les comunitats locals.

La proposta del Consell Pontifici «Justícia i Pau» es basa en la idea que avui les condicions de realització del bé comú són tan precàries que cal arribar tan aviat com sigui possible a una creació d'aquesta autoritat política mundial. Sense ella, no es realitzaran les condicions que permetin donar substància al bé comú de la família humana.

Però és a propòsit d'aquesta premissa fonamental que justifica la institució de l'autoritat política mundial per raons de bé comú –l'existència del bé comú mundial exigeix la creació d'una autoritat política mundial– que emergeixen altres objeccions.

6.2. El bé comú

Altres creients sostenen que en els pronunciaments de l'Església és veritablement curiós que es parli d'aquesta exigència d'una autoritat política mundial, fundant-la sobre el bé comú, quan no existeix una concepció compartida d'aquest bé. Dedueixen que, en no existir consens sobre què representa el bé comú, és absurd interessar-se per la constitució d'una autoritat responsable d'això a escala mundial.

En aquest cas, què es pot respondre? Abans que res que, tot i sent certa l'existència de diverses concepcions segons persones i nacions, un bé comú, nacional o mundial, existeix, com ho demostra el fet que aquest estigui codificat en la majoria de les cartes constitucionals dels diferents estats. En segon lloc, si aquest bé comú no existís o fos impossible, seria inútil qualsevol esforç polític que es realitza en els parlaments, en els governs o en les mateixes Nacions Unides. Si realment no existís el bé comú de les nacions i de la família humana, seria inútil la fatiga de tots aquells que treballen per construir-la.

11

L'Església proposa la constitució d'una veritable autoritat política a escala mundial, perquè està profundament convençuda que el bé comú existeix, comprèn les diferents concepcions personals o nacionals, però les transcendeix. En el n. 67 de *Caritas in Veritate*, hi trobem un elenc detallat de les raons per les quals aquesta autoritat política mundial ha de ser constituïda:

«Per governar l'economia mundial, per sanejar les economies afectades per la crisi, per prevenir el seu empitjorament i els conseqüents desequilibris més grans, per assolir un oportú desarmament integral, la seguretat alimentària i la pau, per garantir la salvaguarda de l'ambient i regular els fluxos migratoris, urgeix la presència d'una veritable autoritat política mundial, com ja va ser esbossada pel meu predecessor, el Beat Joan XXIII.»

«Aquesta autoritat haurà d'estar regulada pel dret, atènyer-se de manera concreta als principis de subsidiarietat i de solidaritat, estar ordenada a la realització del bé comú, comprometre's en la realització d'un autèntic desenvolupament humà integral inspirat en els valors de la caritat en la veritat. Aquesta autoritat, a més, haurà d'estar reconeguda per tothom, gaudir de poder efectiu per garantir a cadascú la seguretat, el compliment de la justícia i el respecte dels drets. Òbviament, ha de tenir la facultat de fer respectar les seves pròpies decisions a les diverses parts, així com les mesures de coordinació adoptades en els diferents fòrums internacionals. En efecte, quan això falta, el dret internacional, malgrat els grans progressos assolits en els diversos camps, corre el risc d'estar condicionat pels equilibris de poder entre els més forts. El desenvolupament integral dels pobles i la col·laboració internacional exigeixen l'establiment d'un grau superior d'ordenament internacional de tipus subsidiari per al govern de la globalització, que es dugui a terme finalment un ordre social d'acord amb l'ordre moral, i també aquesta relació entre esfera moral i social, entre política i món econòmic i civil, ja previst a l'Estatut de les Nacions Unides.»

7. MODALITATS I CARACTERÍSTIQUES DE L'AUTORITAT POLÍTICA MUNDIAL

Les anteriors paraules de Benet XVI ens condueixen a tractar de forma més detallada sobre quins pilars s'hauria de construir aquesta autoritat política mundial.

7.1. Principi de subsidiarietat

La primera pregunta és si una autoritat així entesa hauria de concentrar tot el poder i desproveir-lo de les autoritats nacionals, tal com de fet va passar quan es va constituir l'estat modern centralitzat. I la resposta és no. Aquesta autoritat no ha de ser concebuda com un Leviatan, com un superpoder absolut que priva i substitueix l'autoritat de la resta d'entitats nacionals i regionals. Al contrari, la seva tasca és la de reconèixer cadascuna d'aquestes autoritats i respectar-les en la seva pròpia autonomia i llibertat, d'acord amb el principi de subsidiarietat. Aquesta autoritat política mundial ha de ser instituïda des de baix, democràticament, sobre un pla supranacional, i per tant en un nivell superior respecte de les autoritats nacionals, sobretot en aquelles qüestions per a les quals els estats no semblen tenir prou competències o que aquestes siguin proporcionades. Per tant, l'autoritat política mundial no ha de ser instituïda per atribuir-se totes les qüestions socials i jurídiques, desresponsabilitzant els poders nacionals i regionals. Sinó que ha de ser instituïda per crear, en el pla mundial, un ambient social, jurídic i civil tal que pugui permetre a tots els pobles assolir el propi bé comú, en l'àmbit del bé comú mundial, és a dir, dins d'un context de solidaritat i de col·laboració internacional i supranacional.

12

7.2. Força moral

L'autoritat política mundial s'ha d'entendre sobretot com una força moral i no com un poder incondicionat, arbitrari: una força regulada pel dret i per la llei moral natural que precedeix al dret positiu. No ha de ser un superpoder deslligat de tota referència ètica, de cap manera, sinó una autoritat participada, compartida pels pobles i pels ciutadans, limitada pel dret internacional, poliàrquica, que prevegi els altres nivells d'exercici a part del propi. Són nivells diversos, que tanmateix col·laboren entre ells i romanen interconnectats. No se la pot identificar amb la idea d'un superestat il·limitat, paternalista, tecnocràtic i hegemònic. Ha de ser pensada abans que res com una realitat política, sostinguda per una societat de pobles, units per una consciència social comuna i cada vegada més gran.

Es tracta per tant d'una autoritat limitada amb especial jurisdicció sobre els àmbits en els quals els estats no són competents o sobre qüestions internacionals que aquests no poden resoldre de manera aïllada. Per exemple, els problemes relatius a la contaminació, les migracions, les crisis alimentàries i ambientals, la fam i la pobresa, el desenvolupament sostenible... Totes aquestes qüestions fan necessària una autoritat política mundial, tal com ha suggerit Benet XVI en el número 67 de *Caritas in Veritate*.

7.3. Democràtica

L'autoritat de la qual parla el pontífex no és, tanmateix, una simple coordinació horitzontal dels diversos estats, sense la possibilitat de legislar o sancionar aquells

estats que transgredeixen les decisions preses. Es tracta d'una autoritat que, com s'ha dit, ha de ser validada a través de mètodes democràtics, limitada pel dret, participada, però que abans que res ha de governar d'acord amb la raó, i sobre la base de l'ordre moral i del dret internacional.

7.4. Multilateralisme

D'acord amb les *Reflexiones* del Consell Pontifici, «en el procés de la constitució d'una autoritat política mundial no es poden desvincular les qüestions de *governance* (és a dir, d'un sistema de simple coordinació horitzontal sense una autoritat *super partes*) d'aquelles d'un *shared government* (és a dir, d'un sistema que, a part de la coordinació horitzontal, estableixi una autoritat *super partes*) funcional i proporcionada al desenvolupament gradual d'una societat política mundial. La constitució d'una autoritat política mundial no podrà ser assolida sense una pràctica prèvia de multilateralisme, no només en l'àmbit diplomàtic, sinó també i principalment en l'àmbit dels programes per al desenvolupament sostenible i per a la pau. No es pot arribar a un govern mundial si no és donant una expressió política a interdependències i cooperacions ja preexistents»¹⁰.

10. CONSELL PONTIFICI «JUSTÍCIA I PAU», *Por una reforma del sistema financiero y monetario internacional en la perspectiva de una Autoridad pública con competencia universal*, pp. 27-28.

7.5. Nou ordre mundial i Doctrina Social de l'Església

La proposta d'una autoritat política mundial, que vagi més enllà de la simple coordinació, ha suscitat no poques reaccions negatives fins i tot en el món catòlic. I això, abans de tot, perquè sovint es confon el poder, comprès en sentit sociològic, amb l'autoritat i, a més, perquè sota la influència d'algunes escoles econòmiques –pensi's en la de Chicago– es postula que l'autoritat política no tingui cap responsabilitat sobre l'orientació de l'economia: política i economia s'haurien de concebre com entitats autònomes, cada una en el seu propi camp. La política no hauria de vigilar l'economia i les finances i, per tant, no estaria cridada a orientar-les a la realització del bé comú. Amb un raonament quasi antitètic, *Pacem in Terris*, citada pel mateix Benet XVI, proposa la urgència d'una autoritat política mundial. La qual és requerida per les exigències permanents i contingents del bé comú i, com ja va ser assenyalat, l'hi hauria de ser reconeguda la potestat de governar i no només la d'indicar els objectius i de coordinar els subjectes.

Cal reconèixer que no tots els catòlics comparteixen la proposta del Consell Pontifici perquè, en la seva opinió, la Doctrina Social de l'Església no al·ludiria a una tal autoritat i molt menys a un «ordre mundial»¹¹. Què els podem respondre? Abans de tot, és veritablement singular que un discret nombre de persones, constituïdes en càrrecs de responsabilitat a l'Església i en les seves organitzacions i associacions, semblin estar tan escassament informades sobre els continguts de la Doctrina Social. La proposta d'una autoritat política mundial, si hem de ser francs, ja havia sigut anticipada per Pius XII i després represa per tots els pontífexs successius. Només cal rellegir els seus discursos a l'ONU, o els seus Misatges per a les Jornades Mundials de la Pau! Per què, aleshores, la negació d'una realitat tan present en els documents del Magisteri social per part de persones dotades de tan àmplia cultura? L'explicació més plausible és la del prejudici ideològic. No es reconeix el que està afirmat pels pontífexs, sobretot, perquè un està condicionat negativament per una cultura o una ideologia preconcebuda, que indueix a ser fortament selectius respecte a la Doctrina Social.

Quan la Doctrina Social de l'Església parla d'un ordre mundial, no identifica aquest ordre amb la supremacia i el predomini polític i econòmic d'un poder financer internacional essencialment especulatiu, que ha arribat a apropiarse de les estructures governamentals i estatals dels països desenvolupats per imposar-los una determinada direcció política. Precisament la Doctrina Social de l'Església proposa exactament el contrari. No proposa un govern mundial únic, que impliqui la visió d'un món reduït a unitat productiva, la debilitació dels estats nació i la seva

11. Per exemple, Cf Jean-Yves NAUDET, «Un texte qui invite au débat. A propos de la Réflexion de Justice et Paix sur la réforme du système monétaire international», in *Liberté politique*, 57 (2012), p. 123.

substitució per una sobirania supranacional que els subordini a l'engranatge d'un sistema més vast. No pensa en un sincretisme cultural i religiós, o fins i tot en una espècie de religió còsmica i universal que reemplaci les diverses confessions de fe i les respectives cultures, i que no qüestioni la cultura tecnocràtica dominant; ni tampoc en una ONU com a sistema que imposa les polítiques socials, econòmiques o culturals que permetin el domini polític del món per part del poder financer transnacional. La Doctrina Social de l'Església defensa l'organització d'una comunitat de pobles, que faci referència a una autoritat supranacional participada i democràtica, una autoritat que no anul·li els diferents nivells d'organització i poder nacional i regional, i que per tant sigui poliàrquica.

Aquesta autoritat hauria d'afavorir un sistema de cultures i religions pluralista amb identitats fortes, però capaces d'interlocució entre elles i encaminades a la cerca comú del veritable, del bé i de Déu. Aposta, per tant, per una política que no sigui instrumentalitzada per uns pocs grups, o per sistemes financers i monetaris absolutitzats i oligàrquics, sinó per una política que abans de tot vagi dirigida al servei del bé comú, que es beneficiï dels mercats fent-los menys rígids, més lliures, estables, transparents, democràtics i vàlids per a l'economia real, les empreses, les famílies, les comunitats locals. Uns mercats que funcionin com a «béns» i no com a mals públics.

8. ALGUNES PASSES SIGNIFICATIVES

S'han verificat algunes passes que han contribuït o estan contribuint a modificar el panorama relatiu als mercats.

8.1. Algunes mesures reguladores

Ens referim, en primer lloc, a la decisió del Departament de Justícia nord-americà, que ha demanat aplicar una multa econòmica superior als cinc mil milions de dòlars al colós del *rating* Standard & Poor's (S&P). Es tracta d'un cop dur aplicat a l'anarquia i a l'ambició del capitalisme financer i del seu sistema ideològic. És la primera causa oberta per les autoritats federals contra una gran agència de *rating*, acusada de gravíssimes responsabilitats en la crisi financera del 2007. La causa civil del Govern té el suport de 16 estats i del Districte de Columbia, al qual pertany Washington, la capital. Segons l'acusació del Govern nord-americà, Standard & Poor's ha violat els seus propis criteris en assignar qualificacions positives a bons escombraria, vinculats a préstecs que posteriorment han desencadenat la crisi financera i provocat als inversionistes pèrdues per milers de milions de dòlars. L'administració nord-americana sembla preparar-se també per actuar contra Moody's, per frau als inversionistes.

15

Posteriorment, també ha progressat una proposta de reglamentació dels «derivats OTC» (*over the counter*, és a dir, productes negociats sota la taula, fora de la Borsa) com a primer punt de l'agenda per al 2013 de la SEC (*Securities and Exchange Commission*), i també s'ha previst una revisió més profunda sobre els instituts de crèdit. Després dels costosos salvaments del 2008, Londres està per promulgar una llei que permetrà desmantellar els instituts de crèdit que no respectin les disposicions del Govern en matèria d'operacions de risc, separant els *investment banking* de les altres activitats. En la pràctica, si una banca no respecta les regles, les autoritats i el Tresor tindran el poder de desmantellar i d'efectuar una neta separació. I alguns dels bancs més grans, com Hsbc, Barclays, Lloyds o Royal Bank of Scotland, hauran de fer reembossaments a les petites i mitjanes empreses del país per haver-los venut títols derivats de manera irregular. Segons ha manifestat la *Financial Services Authority* (FSA), l'autoritat financera britànica, el 90 per cent dels contractes estipulats pels grans instituts violaria les normes proposades. Segons aquest organisme públic, els milers de clients víctimes d'aquest tipus de productes tot just podien comprendre els riscos associats a aquestes pràctiques. Durant els últims onze anys, han firmat contractes *swap* 28 mil petites i mitjanes empreses britàniques.

El 13 de març del 2013 el Parlament europeu ha donat via lliure a l'anomenat *Two Pack*, és a dir, el nou reglament d'estabilitat econòmica. La mesura assigna a la Comissió europea un rol del tot inèdit: la possibilitat de pronunciar-se sobre els balanços nacionals dels 17 països de la zona euro (a partir del 2014) i eventualment pronunciar un veto, mentre que fins avui només podia expressar recomanacions. L'assemblea d'Estrasburg ha agregat al paquet original una sèrie de clàusules per tal de millorar la transparència i la responsabilitat del sistema de vigilància. En particular, la valoració de la Comissió sobre els balanços país per país haurà de considerar més aspectes per evitar que les retallades proposades bloquegin les inversions per al creixement. D'acord amb el dispositiu votat pel Parlament, quan a un país, i en presència de greus dificultats financeres, se li demani dur a terme retallades a la despesa pública, aquestes no hauran de perjudicar les inversions en els camps de l'educació i la salut. A més, el programa en marxa per a la reducció del dèficit haurà de ser aplicat de manera més flexible en el cas de circumstàncies excepcionals o de greu recessió econòmica.¹²

12. Cf *L'Osservatore romano* (14 de marzo de 2013), p. 2.

Cal indicar, a més, el recent acord entre l'Europarlament i el Consell UE sobre Basilea 3, en referència als requisits patrimonials dels bancs. Segons aquest acord, els increments de capital necessaris per donar més estabilitat als bancs no han de fer més difícil l'accés al crèdit per a les petites i mitjanes empreses. En les noves normes europees, en efecte, s'ha inserit un coeficient corrector especial: el que permetrà als bancs disminuir el capital reglamentari obligatori necessari, en el cas que proporcionin préstecs a les empreses.

A més, s'han complert algunes passes en la direcció de separar activitats financeres especulatives i activitats normals creditícies i d'estalvi:

- a) El Govern de la cancellera Angela Merkel ha aprovat el 7 de febrer del 2013 una proposta de llei que imposa als bancs la separació ja mencionada anteriorment. El projecte endureix també les penes per a aquells banquers que posen en risc la supervivència dels instituts de crèdit a través d'especulacions inapropiades.
- b) El passat mes de desembre del 2012, l'executiu francès va programar per al febrer del 2013 la discussió al Parlament d'una disposició semblant i, a més, ha previst fins i tot la prohibició per als intercanvis amb alta freqüència i les especulacions sobre els preus dels productes agrícoles.
- c) També el Govern britànic ha establert un pla que apunta a la separació completa dels bancs d'inversió respecte dels bancs comercials, que hauria d'entrar en vigor durant els propers dotze mesos.

8.2. La Tasa Tobin

16

A propòsit de la taxació, per motius de justícia social, de les transaccions financeres, nombroses associacions catòliques des de fa temps se n'han fet promotores. És conegut, a més, que a Europa s'han adherit al projecte 11 estats. A Itàlia, amb la llei d'estabilitat de finals del 2012, s'ha arribat a la proposta de la *Tobin Tax*. Naturalment aquesta taxa ha de ser modulada amb mesura i saviesa, i usada principalment per desincentivar les operacions financeres a curt termini, altament especulatives, i així afavorir les altres finances, aquelles que proveeixen de crèdit l'economia real. Es tracta en definitiva d'establir polítiques fiscals adequades. Respecte a l'anomenada *Tobin Tax*, s'argumenta constantment que no tindrà eficàcia si no és introduïda alhora a tot el món, ja que el contrari provoca la fuga de capitals allà on s'apliqui. Cal denunciar la falsedat de certs indrets comuns de referència sobre aquest tema. El mite més difós –que, per produir beneficis, cal que s'apliqui a tot el món– és desmentit pel fet que una taxa així està vigent a quaranta països, sense que s'hagi establert un acord internacional i sense que s'hagin efectuat ingents fugues de capitals cap a altres països. La Gran Bretanya, que s'oposa a la *Tobin Tax*, en realitat aplica ja quelcom semblant a través de la *stamp-duty*. Es tracta d'un impost de timbre i de registre, en vigor des de fa anys, que no ha impedit a la Borsa de Londres de ser juntament amb Wall Street la principal plaça financera del món.

Un altre fals mite és que la taxa acabaria per recaure sobre les espatlles dels estalviadors. Respecte a això, hi ha un estudi del 2011 del Fons Monetari Internacional segons el qual la taxa seria progressiva, amb un impacte més gran sobre les enormes transaccions efectuades en temps molt reduïts. Miraria per tant d'impactar sobre les grans operacions especulatives, i no tant sobre els petits estalviadors o els inversionistes a llarg termini, que només es veurien afectats marginalment.

Concloent, cal la regulació dels mercats financers per tal que estiguin al servei de la realització de la pau i del bé comú. Cal la seva institucionalització ètica, una intervenció reguladora de l'autoritat política a escala mundial, perquè no n'hi ha prou amb aquelles mesures que es limiten al pla regional.

9. PER A QUAN EL FINAL DE LA CRISI?

Malauradament el final de la crisi no és a tocar. En realitat, com molts han subratllat, atesa la seva naturalesa de tipus entròpic, la seva superació necessitarà temps i, sobretot, un canvi radical dels actuals paràmetres antropològics i ètics. Si bé el 2013 ha començat amb un quadre més estable, no s'observa encara cap millora per a l'economia real, ni tampoc el sistema bancari sembla refer-se d'una prolongada recessió. Així, Mario Draghi, president del Banc Central Europeu (BCE), fa uns quants dies, en una àmplia intervenció davant del Parlament europeu, va explicar les raons per les quals la consolidació de les finances no pot ser interrompuda precisament ara i, alhora, va reconèixer la necessitat d'una suavització en les mesures que en mitigui els efectes, per exemple, renunciant a basar-se en imposicions fiscals, ja molt elevades a l'Eurozona. Les dades de març de 2013 informen sobre el creixent *credit crunch* dels bancs cap a les empreses. Però no hi ha polítiques industrials sòlides. Davant d'aquesta situació, quines poden ser les vies de sortida que mirin de reforçar en sentit humanístic els sistemes financers i monetaris?

Sobre una crisi que es presenta complexa i pluridimensional, a part de més llarga del previst, no és fàcil indicar-ne aquí les solucions.¹³

En qualsevol cas, s'albira com a urgent emprendre algunes accions en els camps següents:

13. A aquest respecte llegeixi's Alberto BERRINI, *Come si esce dalla crisi*, Bollati Boringhieri, Torí 2009.

17

a) *Algunes reformes profundes del sistema financer i monetari* que impliquin la reforma de les institucions internacionals (a problemes globals han de correspondre institucions globals); i la creació de noves institucions que siguin capaces de produir regles apropiades i eficaces (*global legal standard*). En efecte, s'ha passat de mercats que eliminen de facto l'autoritat dels estats, a estats que són obligats a salvar els mercats, però sense la possibilitat de reformar-los.

b) *Noves polítiques monetàries i financeres* per part de l'autoritat política; *noves polítiques fiscals*, que no afectin sempre els mateixos contribuents, i que taxin en particular els grans patrimonis i els ingents capitals que es mouen d'un mercat a un altre en operacions especulatives de compra/venda; que redueixin significativament l'evasió fiscal; que donin primacia als bancs comercials i que posin fre a aquells dedicats a l'especulació. I, a més, *noves polítiques salarials*, que posin límit a les compensacions o a les liquidacions altíssimes (bonus) dels alts executius, a vegades concedides fins i tot en absència de resultats satisfactoris. Es tracta de xifres que, comparades a les percebudes pels simples empleats, clamen per la seva flagrant injustícia social. La pràctica d'aquest tipus de retribucions s'ha estès de tal forma que fins i tot s'ha produït en sectors com el cooperativista, que hauria de ser emblemàtic de la responsabilitat social i solidària. Això ha provocat lògicament una reacció d'indignació per part de la població. Per exemple, el 3 de març del 2013, a Suïssa, el 68% de l'electorat s'ha declarat mitjançant un referèndum a favor de la proposta de llei que introdueix normes per limitar els supersalaris dels alts executius de multinacionals, bancs i societats que cotitzen en Borsa. Tractant-se d'una modificació constitucional, unes normes així tindran efecte a partir de gener del 2014. A partir d'aquesta data, els sous de les cúpules empresarials ja no podran ser decidits pels consells d'administració, sinó per l'assemblea dels accionistes, i verificats cada any basant-se en els resultats de balanç. També a propòsit de limitacions dels salaris i dels bonus excessius, alguna cosa s'ha mogut a Brussel·les. A través dels negociadors del Parlament europeu, de la Comissió i del Consell, s'ha assolit un acord preliminar en el marc dels acords de Basilea III per tal de posar un

límit als bonus dels banquers. Segons l'acord, els bancs podran assignar bonus fins a un màxim del doble del salari fix, a condició que hi hagi prou suport per part dels accionistes.

- c) *La potenciació de les institucions bancàries estructurades èticament*, seguint el principi de la gratuïtat i la lògica del do.
- d) *La «democratització» de les finances*. No es tracta només de regular-les. L'objectiu de major abast és democratitzar-les per reformar així tot l'actual capitalisme financer, fonamentalment especulatiu, que, a través de les grans famílies bancàries i les grans corporacions industrials (en gran part propietat de les primeres), dominen el món. Això donarà lloc a un sistema més participat, més just, ambientalment més sostenible i menys inestable. Una via a promoure és sens dubte que siguin els mateixos treballadors els qui decideixin sobre els seus estalvis –incloent-hi també aquí els fons de pensions–, en termes d'objectius de guany (quantitatius i temporals) i de compatibilitat social i ambiental, generant d'aquesta manera un nou model de desenvolupament i de relació social. La «democratització» de les finances és una precondició de la democràcia política. No es podrà sortir de la crisi sense un renovat protagonisme de la societat civil, de la qual els sindicats són una part important. En efecte, mentre aquesta urgeix els estats i la comunitat internacional perquè imposin al mercat noves regles, ha d'autoorganitzar-se per demostrar que hi ha una altra manera de fer economia (responsabilitat social d'empresa, finances ètiques, comerç just i solidari) i que l'economia de mercat, sobre la base proposada per *Caritas in Veritate*,¹⁴ pot i ha de ser un instrument plural i funcional per a la construcció del bé comú.¹⁵
- e) *La formació dels executius de les empreses i dels bancs*, ja que no n'hi ha prou amb la simple observança dels codis ètics;¹⁶ la formació dels mateixos estalviadors, que també estan subjectes a la temptació de l'ambició a part de la del consumisme.
- f) *La creació de nous currículums universitaris*, per aprofundir en la complexitat antropològica i ètica de les finances. En el Missatge per a la Jornada Mundial de la Pau 2013, Benet XVI ha exhortat les institucions culturals i universitàries a proveir una vàlida contribució per a una reflexió científica, que faci arrelar les activitats econòmiques i financeres en un sòlid fonament humanístic.¹⁷ Com ha assenyalat recentment el professor Luigino Bruni,¹⁸ a tot el món els actuals currículums econòmics estan cada vegada més buits de totes les dimensions humanistes i històriques, amb la falsa il·lusió que, reduint el pensament econòmic a nombres, taules, gràfiques i algorismes simplificats, es puguin formar competències capaces de pensament, de creativitat, de verdadera innovació. Actualment, agrega Bruni, les escoles de negocis estan totes elles homologades: tant a Harvard com a Nairobi, a Sao Paulo com a Berlín, a Pequín com a Milà, s'ensenyen les mateixes coses, s'utilitzen els mateixos llibres de text, les mateixes *slides* descarregables on-line. A les aules, de vegades s'asseuen junts directius de cooperatives socials i executius de fons d'inversió especulatiu, perquè *business is business*. Al cap i a la fi preval una única ideologia mercantilista.
- g) Oferir una *adequada espiritualitat* per als diferents protagonistes, per als quals es fa cada vegada més urgent una nova evangelització del social, és a dir una evangelització que no estigui incompleta, privada d'implicacions en aquest camp, i que no es limiti a l'enunciació dels principis de la Doctrina Social de l'Església, sense presentar els criteris de judici ni les orientacions pràctiques: per canviar profundament la realitat, no hi ha prou reformes. Una verdadera revolució social i econòmica –com sovint han repetit els intel·lectuals catòlics del segle passat– o serà espiritual o moral, o no serà. L'economia sense ètica és *deseconomia*.¹⁹
- h) *Noves polítiques industrials*, afavorides per la investigació i la innovació i dedicades a repensar els mecanismes que presideixen la distribució del rèdit no només entre els estrats socials, sinó també entre les generacions.

14. BENET XVI, *Carta Encíclica Caritas in Veritate*, Libreria Editrice Vaticana, Ciutat del Vaticà, 2009 (CIV). A part de l'edició de la Libreria Editrice Vaticana, vegi's també l'edició LAS (Roma, 2009), titulada *La speranza dei popoli*, amb lectura i comentari de Mario Toso; l'edició Cantagalli (2009) amb introducció de Giampaolo Crepaldi; l'edició Libreria Editrice Vaticana-Ave (Ciutat del Vaticà-Pomezia, 2009) complementada amb el comentari de diversos autors (F. G. Brambilla, L. Campiglio, M. Toso, F. Viola, V. Zamagni); i a més: AA.VV., *Amore e Verità. Commento e guida alla lettura dell'Enciclica «Caritas in Veritate» di Benedetto XVI*, Paoline, Milà 2009; M. Toso, *Il realismo dell'amore di Cristo*, Studium, Roma 2010; Paolo CARLOTTI, *Carità, persona e sviluppo. La novità della «Caritas in Veritate»*, LAS, Roma 2011.

15. Cf Alberto BERRINI, *Una tempesta senza fine. Sfide globali e azione sindacale*, Edizioni Lavoro, Roma 2011, p.115-116.

16. A aquest propòsit ens permetem assenyalar la publicació PONTIFICIO CONSIGLIO DELLA GIUSTIZIA E DELLA PACE, *La vocazione del leader d'impresa. Una riflessione*, Pontificio Consiglio della Giustizia e della Pace-UCID-Centro di Ateneo per la Dottrina sociale della Chiesa (Università Cattolica del Sacro Cuore), Roma-Milà 2013.

17. Cf BENET XVI, *Mensaje para la Jornada Mundial de la paz (1 de enero de 2013)*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2012, p. 15.

18. Luigino BRUNI, «Editorial», en *Avvenire* (3 marzo 2013), p. 1.

19. Cf. Alfio SPAMPINATO, *L'economia senza etica è diseconomia: l'etica dell'economia nel pensiero di don Luigi Sturzo*, CISS–Il Sole 24 Ore, Milà, 1996.

- i) *Una nova política econòmica de mitjà-llarg termini*, que parteixi del presupòsit que la majoria dels països desenvolupats d'Europa posseeixen balanços públics desequilibrats. Aquesta situació només pot ser afrontada actuant alhora sobre el creixement i el sanejament. Sense un creixement sostingut, els països desenvolupats estan condemnats a un creixement de l'atur estructural, en particular entre la població jove i femenina, que l'únic que farà serà empitjorar els problemes de sostenibilitat de l'estat social. Un seriós sanejament del deute públic pot realitzar-se amb plans de llarg termini, que no siguin incompatibles amb el creixement econòmic, i que a més alliberin recursos precisament en aquesta direcció. Es tracta de processos que, per funcionar, han de ser creïbles i requereixen un ampli consens, sobretot quan requereixen grans sacrificis.
- j) *Un estudi seriós i continu dels problemes econòmics*. Si desitgem que les diverses realitats temporals siguin orientades d'acord amb les ensenyances del Concili Vaticà II, del qual celebrem aquest any el cinquantè aniversari, i es puguin produir canvis culturals radicals, amb el suport d'un nou pensament i una nova forma d'actuació, cal que no es renunciï a estudiar els problemes econòmics i financers. Haurien de programar-se a les universitats catòliques i d'inspiració cristiana cursos *ad hoc*, que vagin en línia amb els objectius d'aquestes institucions de contribuir eficaçment a la formació i a l'educació de les noves generacions. Cal, a més, continuar amb l'estudi de les causes antropològiques i ètiques de la crisi financera i monetària actual. La teràpia serà més eficaç com més precís sigui el diagnòstic, problematitzant la racionalitat instrumental i tecnocràtica avui prevalent, que impedeix una lectura i una interpretació exactes. Cal una racionalitat integral, que abraci la totalitat dels diversos graus del saber i no exorcitzi la part afectiva i religiosa de l'ésser humà.

k) Un estudi sobre els vincles entre:

19

- *Béns, instituts financers i bé comú*: es tracta d'un nexa inseparable, perquè les finances tenen una intrínseca dimensió social que és a la base de la seva ministerialitat per al progrés de tots, per al bé comú. I aleshores sorgeixen preguntes inevitables: quina organització s'ha de donar als mercats financers –«béns públics»– perquè siguin inclusivament i útils al bé comú, i no deleteris, convertits fins i tot en «mals públics»? A quin tipus d'indústries i de bancs cal donar suport: transparents, estables, democràtics, útils per a l'economia real? En el passat, per respondre a les exigències del bé comú es van idear les caixes rurals: i avui? Sobre això, *Caritas in Veritate* no ha dubtat d'assenyalar la via dels bancs ètics i la potenciació d'una àrea intermèdia entre les dues tipologies d'empresa amb i sense ànim de lucre (cf. CIV n. 46).
- Finances especulatives, polítiques fiscals (amb l'objectiu que els mercats actuïn amb responsabilitat social) i justícia social: les finances especulatives i desregulades s'han manifestat amb tota la seva virulència durant aquesta última crisi i, a part d'haver perdut de vista l'«hipoteca social» que les grava, han superat les finances regulades, contribuint a la desestructuració de l'economia real, a l'augment de la desocupació i a la recessió.
- *Finances especulatives i regles*. Les regles i els controls, tot i que fins i tot de manera imperfecta, estan presents freqüentment a escala regional i nacional; però és en el pla internacional on tenen problemes per realitzar-se i consolidar-se. Caldrà estudiar per tant quines són les institucions, quines són les regles que han de ser revisades i perfeccionades, perquè l'activitat bancària es pugui dirigir a la producció de riquesa i desenvolupament.
- *Finances, política i igualtat*: mercats lliures i estables, «democràtics» funcionals per a l'economia real són indispensables perquè creixi un teixit de participació i de responsabilitat social, que ge-

neri un ambient socioeconòmic que faci possible el desenvolupament sostenible de tothom. Al contrari, unes finances especulatives i desregulades, és a dir, no orientades per la política ni pels diversos subjectes socials a la realització del bé comú –com s'està constatant–, afavoreix el creixement de les desigualtats, que posen en crisi no només la democràcia participativa, sinó la mateixa democràcia substancial. «Quan se supera una certa mesura i quan els mecanismes per reduir-la són percebuts como ineficaços o fins i tot fraudulents, la desigualtat té efectes destructors sobre la convivència civil, minant des de la base tant la democràcia com el mercat, convertint la primera, per a la gran massa de ciutadans, en una simulació llunyana, i el segon, per a gran part dels actors econòmics, en un mecanisme de legitimitació del privilegi»²⁰. El risc de la suspensió de la democràcia –per una altra part ja experimentat a Itàlia– i de les derives autoritàries no són un risc llunyà o impensable.

20. Vittorio Emanuele PARSI, *La fine dell'uguaglianza. Come la crisi economica sta distruggendo il primo valore della nostra democrazia*, Mondadori, Milà 2012, p. 177.

- *Finances especulatives, treball i welfare*: a l'interior d'un capitalisme globalitzat, les institucions financeres, especialment aquelles supranacionals, apareixen cada vegada menys propenses a compromisos salarials per motius politicosocials. A través d'una xarxa mundial, el capital adquireix la capacitat de "moure's" d'una oportunitat a l'altra, sense vincles espaciotemporals. Aquesta característica de mobilitat de les institucions financeres permet posar en competència entre ells els diversos règims fiscals –a part dels més diversos mercats de treball– per decidir on col·locar les pròpies inversions, penalitzant de tal forma el finançament de l'estat social que precisament depèn dels impostos.
- *Finances especulatives i desenvolupament sostenible*: les inversions, que són el veritable motor de l'economia i d'un desenvolupament sostenible, són aclaparats pels requeriments cada vegada més exigents, precisament en termes de guany a curt o curtíssim termini, per part del món de les finances especulatives desregulades.

10. CONCLUSIÓ: UN NOU PACTE SOCIAL

Malgrat el creixent euroescepticisme, no es pot imaginar una solució realista a la crisi financera actual sense la implementació de les polítiques econòmiques i financeres de la Unió Europea, així com de les polítiques socials, amb el respecte a la justa autonomia dels estats.²¹ Òbviament la Unió està cridada a canviar alguns paràmetres, movent-se més cap a la perspectiva d'una economia social, com la proposta per la Doctrina Social de l'Església, que té com a fonament cultural el *personalisme comunitari i relacional*, obert a la *transcendència*, que col·loca al centre de l'economia la persona humana. En substància, es tracta de transformar els primats del capitalisme financer contemporani: el primat del capital sobre el treball; el primat del guany a curt termini sobre les empreses, sobre les famílies i sobre les comunitats; el primat de la política sobre les finances. La política ha de recuperar el seu rol de servei al bé comú i està cridada, en el pla regional, nacional i supranacional, basant-se en un mètode democràtic i participatiu, a garantir les condicions d'un desenvolupament sostenible per a tothom.

La Comissió de les Conferències Episcopals de la Unió Europea (COMECE), que representa els bisbes d'Europa, va promulgar el 12 de gener del 2012 una declaració, amb el significatiu títol: *Una Unió Europea de solidaritat i de responsabilitat*, centrada en l'objectiu d'una economia social de mercat competitiva a l'interior del Tractat de la Unió Europea. Aquesta declaració mereix sens dubte ser divulgada i aprofundida, perquè constitueix un exemple de com es pot participar en el debat civil sobre la possibilitat de realitzar l'objectiu de l'economia social en el mercat europeu, traduint les orientacions de la Doctrina Social de l'Església per a aquest context particular.

21

A propòsit d'Europa, ens semblen il·luminadores les següents afirmacions d'un recent volum escrit per dos autors:

«Europa necessita un nou *New Deal* econòmic, social, humà, comparable a aquell promogut per Franklin Delano Roosevelt el 1933. El problema que avui sembla sotjar Europa és la competència econòmica, en un món policèntric en el qual han aparegut nous actors globals. El pitjor error que podria cometre Europa és el de patir passivament la pressió d'aquesta competència, adoptant models aliens a la seva història, la seva tradició i les seves conquestes com a civilització. Europa té necessitat, al contrari, d'una defensa, d'un relançament i d'una reinvençió del seu model econòmic, civil i polític centrat en el benestar, en la constància per la tutela de la dignitat material i moral de l'existència de cada ciutadà, en l'aprofundiment i l'ampliació de la qualitat de vida individual i col·lectiva. Europa necessita un nou pacte social. Un nou pacte social a escala europea és un objectiu tan prioritari com l'objectiu de la unificació política i l'objectiu del sanejament econòmic: cadascun d'aquests objectius no es pot realitzar independentment dels altres.»²²

21. Alguns suggeriments per a la solució de la crisi italiana en context europeu es poden trobar a Alberto QUADRIO CURZIO-Carlo DELL'ARINGA, «Puntare su Europa e lavoro per vincere la crisi», en *Vita e Pensiero* XCV/6 (2012), pp. 35-46.

22. Edgar MORIN-Mauro CERUTI, *La nostra Europa*, Raffaello Cortina Editore, Milà 2013, pp. 64-65.

col·lecció virtual

1. **Mons. Romero, un defensor profètic dels Drets Humans.** Xavier Alegre
2. **Treinta años de reformas laborales en España.*** Joan Coscubiela i Eduardo Rojo
3. **Al qui té, li donaran encara més; al qui no té, li prendran tot.** José Eizaguirre
4. **Injusticia i ineficàcia. Una anàlisi crítica de la reforma laboral 2012.** Julia López
5. **Les finances al servei del bé comú i de la pau.** Mario Toso

* Títols editats només en castellà

La col·lecció virtual és el recull de materials publicats exclusivament al web. Aquí hi trobaràs quaderns que per la seva extensió o pel seu format i estil diferents no hem editat en paper, però que tenen el mateix rigor, sentit i missió que els nostres Quaderns CJ. Desitgem que circulin per la xarxa, i per això comptem amb tu.

Trobareu tots els quaderns d'aquesta col·lecció a: www.cristianismeijusticia.net/virtual